

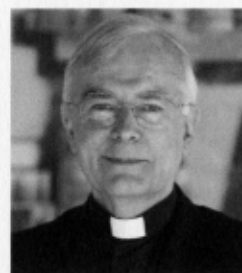
Un contemplatiu enmig del món que estimava l'Església

La novetat que suposa la traducció al català del llibre Estimar l'Església, amb tres homilies de sant Josepmaria Escrivà de Balaguer convida a fer unes quantes reflexions sobre el seu autor i, de manera especial, sobre els ensenyaments continguts en aquest volum. Quan uns textos són densos per la seva riquesa doctrinal, com és el cas d'aquestes homilies, convé precisar molt bé la personalitat de l'autor, el gènere literari i el context en què es van originar. Són regles hermenèutiques prou conegudes que no ha de descuidar un lector coneixedor i modern per no equivocar-se a l'hora de valorar justament el text. Els tres escrits que presentem són obra d'un contemplatiu, pertanyen al "gènere profètic" i se situen en les coordenades de la revolució de 1968 i de les seves conseqüències immediates. Analitzem, doncs, aquests tres elements i el marc eclesial d'aquells anys.*

Un contemplatiu enmig del món

Ben encertadament, Mons. Álvaro del Portillo va emmarcar la vida del Fundador de l'Opus Dei en l'horitzó de la mística; en el pla en què la "teologia ascètica i la mística tenen coneixement d'aquelles llums íntimes –tocs, il·luminacions, locucions interiors– que res ni ningú no podien torbar". Ho va escriure en un document *in memoriam* que va aparèixer l'any 1985, al cap de deu anys de la mort de sant Josepmaria. Recomano al lector que s'adreci a aquest article, que també es reproduïx en el volum que comentem, perquè hi trobarà la millor descripció del tarannà espiritual d'Escrivà de Balaguer¹.

Sant Josepmaria va ser un místic, pel seu carisma fundacional i per la manera que hi va correspondre. En la seva bio-

Josep-Ignasi Saranyana

Del Pontifici Comitè de Ciències Històriques i Professor Ordinari d'Història de la Teologia a la Universitat de Navarra.

* Josepmaria ESCRIVÀ DE BALAGUER, *Estimar l'Església*, Editorial Albada, Col·lecció Papers d'Espiritualitat, 14, Barcelona 2007. Traducció: Josep Mora i Campanins. Revisió: Ferran Blasi i Birbe.

¹ Cfr. també Andrés VÁZQUEZ DE PRADA, *El Fundador del Opus Dei*, Eds. Rialp, Madrid 2003, III: *Los caminos divinos de la tierra*, pàg. 393-459 ("Rasgos para una semblanza").

grafia, hi destaquen els trets que caracteritzen aquests elevats estats de l'ànima. El místic se situa en un pla superior, des d'on judica l'experiència quotidiana a la llum de les seves vivències espirituals. La radical passivitat (si més no, en el moment de la unió amb Déu) suscita en el místic un nou dinamisme, tant espiritual com apostòlic. D'aquesta manera, adquireix, per coneixement "intuïtiu", una "veritat" de les coses, que implica una visió nova de la realitat i unes noves certeses. És per això que el místic se sent impulsat a l'acció, amb una força que li ve del cel, de la seva proximitat amb Déu². En aquest sentit, i tot referint-se a sant Josepmaria, el *Decret sobre les virtuts heroiques*, va encunyar un sintagma afortunat, una expressió justa i exacta, que després s'ha repetit sovint, quan el va definir com a "contemplatiu itinerant"³.

A més, la mística autèntica manté i reforça els lligams de comunió amb la jerarquia eclesiàstica, i particularment amb el Sant Pare. Tot això ho trobem, en grau excel·lent, en sant Josepmaria, tal com ho va destacar el *Decret sobre les virtuts*. En difondre el seu missatge sobre la vocació a la santedat de tots els batejats, va remarcar especialment "la consciència que l'Església té d'ella mateixa, com a misteri de la comunió (*mysterium communionis*)"⁴. No va desenvolupar en detall una teologia de la comunió —cosa que la divina providència havia reservat per a temps posteriors—, però va viure i va predicar totes les notes que distingeixen la genuïna *communio*. De fet, des dels començaments de la seva missió, sempre va mantenir, com un principi indiscutit, la més estreta unió moral i afectiva amb la jerarquia eclesiàstica i amb tots els fidels, entre ells tots els que treballen per l'Església, tal com es pot apreciar, sobretot, en la seva heroica paciència, a l'hora d'esperar que s'obris el carisma fundacional que havia rebut, sense buscar cap mena de privilegi ni recórrer a usos *contra legem* o *praeter legem*. Sempre va mantenir una col·laboració lleial i estreta amb les autoritats diocesanes i amb la Santa Seu. Però no va deixar d'assenyalar ni advertir, amb el més exquisit respecte filial, els flagells, els abusos o les injustícies quan els va percebre en al-

Des dels començaments de la seva missió, sant Josepmaria sempre va mantenir, com un principi indiscutit, la més estreta unió moral i afectiva amb la jerarquia eclesiàstica i amb tots els fidels, entre ells tots els que treballen per l'Església.

² Javier SESE, *Teología de la vida cristiana*, Instituto Superior de Ciencias Religiosas, Universidad de Navarra, Pamplona 2003.

³ Text llatí original de 9 d'abril de 1990, a: "Romana", 10 (1990) 22-25, aquí p. 24 ("peragrans contemplativus"). Vegeu-ne un bon comentari de Manuel BELDA, *Contemplativos en medio del mundo*, a "Romana", 27 (1998) pàg. 326-340.

⁴ *Decret sobre les virtuts*, cit., pàg. 22.

guns sectors eclesials. No hi va haver mai càlcul, complicitat o silenci culpable, tot i que hauria resultat justificable en una persona que vol ser escoltada i que demana un "impossible" canònic, si més no, d'acord amb la doctrina del moment.

El gènere profètic

Hi ha un cert acord a l'hora d'assenyalar que són quatre les característiques principals del gènere profètic: el profeta sap que és portaveu de Déu; jutja la situació del moment; referma l'esperança, de cara a un futur de salvació; i manté les tradicions religioses rebudes i les fomenta. Si ho entenem així, el profetisme estricte és el de l'Antic Testament.

Podem recordar dos profetes prou coneguts, que van viure en uns contextos històrics relativament similars, tot i que separats per més d'un segle: ens referim a Osees i a Jeremies. El primer va interpretar el seu malaurat matrimoni en clau de destí d'Israel, inaugurant el tema de l'Aliança (és a dir, de l'Espòs fidel que busca l'Esposa estimada, però infidel). Eren els anys que seguien a la caiguda del Regne del Nord o de Samaria en mans dels assiris. Jeremies va qualificar el desterrament dels jueus com un càstig per la fredor religiosa de la classe dirigent; al mateix temps, fomentava l'esperança en una Nova Aliança, en el context del setge de Jerusalem per part dels babilonis.

A l'albada del Nou Testament, sant Joan Baptista, segurament el darrer dels profetes de l'Antic Testament, va contemplar les desgràcies que patien els jueus (governats per Herodes, que només era mig jueu, i sotmesos a l'Imperi Romà) com un càstig pels pecats de l'aristocràcia religiosa i política, que havia bandejat les essències religioses de la llei de Moisès. El Baptista convidava a convertir-se, tot assenyalant la vinguda del Messies.

En el Crist, plenitud de la Revelació, el profetisme d'Israel va arribar a la seva maduresa i a la seva culminació. Crist és l'analogat principal del profetisme i constitueix la seva plenitud. De moltes maneres —ensenya l'epístola als Hebreus— va parlar Déu pels pares i pels profetes; "últimament, en aquests dies, ens ha parlat pel seu Fill" (Hebr. 1,1-2). Per tant, "l'economia cristiana, com a aliança nova i definitiva, no s'acabarà mai. No s'ha d'esperar ja cap altra revelació pública abans de la gloriosa manifestació de Nostre Senyor Jesucrist" (*Dei*

Hi ha un cert acord a l'hora d'assenyalar que són quatre les característiques principals del gènere profètic: el profeta sap que és portaveu de Déu; jutja la situació del moment; referma l'esperança, de cara a un futur de salvació; i manté les tradicions religioses rebudes i les fomenta.

Verbum, 4). Crist és el gran Profeta que, pel testimoni de la seva vida i en virtut de la seva paraula, ha proclamat el Regne del Pare (*Lumen gentium*, 35).

És per això que, després de Crist, el profetisme conserva substancialment les característiques de l'Antic Testament, tot i que amb un canvi significatiu: ja no és només una expectativa de futur, orientada vers el Redemptor o Messies, sinó que manté una mena de doble atracció cristològica: vers la vinguda ja realitzada (Encarnació, Mort, Resurrecció i Ascensió) i també en relació amb l'adveniment encara esperat (la Parusia, amb el judici i l'establiment definitiu del Regne).

Tots els "profetes" del temps històric de l'Església, entre la primera i la segona vinguda de Crist, participen d'aquesta tensió bipolar: una mirada vers els orígens fundacionals i un entrellucar el futur escatològic. D'alguna manera, com ha recordat el Concili Vaticà II, tot "el poble sant de Déu participa del do profètic de Crist, escampant el seu testimoniatge viu sobretot a través de la vida de fe i de caritat" (*Lumen gentium*, 12). No obstant això, del poble sant de Déu, en destaquen alguns testimonis qualificats, d'aquest do profètic comú i universal. Són els Pares de l'Església, els Doctors i sants medievals (sant Francesc, santa Caterina de Siena, santa Brígida, sant Vicenç), i els testimonis de la fe del Barroc i de les èpoques més recents. L'Esperit Sant distribueix els dons a cadascú, tal com vol i segons la utilitat comuna (I Cor. 12,11). Per tant, els nous profetes tenen la missió de llegir els signes dels temps i interpretar-los en funció d'una doble tensió cristològica: sense deixar de mirar cap al futur, és a dir, el triomf final de Crist, han de mantenir en guàrdia els fidels i els pastors pel que fa als orígens, perquè no es perdin les essències cristianes. El do de profecia s'exerceix com una crida a la conversió i a l'esperança, i és així que cal entendre'l. La profecia s'emmarca entre dos pols i en el temps intermedi. Mira cap enrere (però no és un retrocés) i al·lira l'horitzó llunyà (però no és, tampoc, una fugida).

Per tant, l'autèntic profeta dels nous temps es caracteritza per tenir una percepció molt viva del misteri del Verb encarnat, una peculiaritat que l'esmentat *Decret sobre les virtuts* atribueix de manera explícita a sant Josepmaria. No és pas ara el moment de recordar la seva devoció per tots i per cadascun dels misteris de Crist, des de l'Encarnació fins a la Resurrecció. Crist és per als sants *realment* "ahir i avui, principi i fi, alfa i omega", tal com diu la pregària de la Vigília pasqual. "Seu és

L'autèntic profeta dels nous temps es caracteritza per tenir una percepció molt viva del misteri del Verb encarnat, una peculiaritat que l'esmentat *Decret sobre les virtuts* atribueix de manera explícita a sant Josepmaria.

el temps i l'eternitat". Crist *viu*, és, com repetia contínuament sant Josepmaria.

Aquestes són les coordenades del gènere profètic en l'hègira de la Nova Llei; i és sota aquesta llum que cal llegir les tres homílies que aquí es reproduïxen. S'hi aprecia un zel amorós per evitar que es dilueixi la revelació primitiva, és a dir, per tal que no s'esmoreixi el fervor dels temps apostòlics, i un ànsia viva perquè es compleixi l'establiment definitiu del Regne (*l'adveniat regnum tuum* de l'oració dominical). Els judicis històrics del profeta –també en el cas que ens ocupa– s'han d'interpretar en aquesta clau, perquè la funció profètica empeny cap a la denúncia i només la fa per motius religiosos: per raons de fidelitat i de salvació. La tensió profètica va més enllà de les qüestions conjunturals, tot i que de vegades s'hi pugui referir. El profeta dels nous temps assumeix aquest aforisme: *Ecclesia semper reformanda*, ja que l'Església és com l'esposa del Càntic: *nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem* –"sóc bruna, però bella, filles de Jerusalem"– (Ct.1, 5).

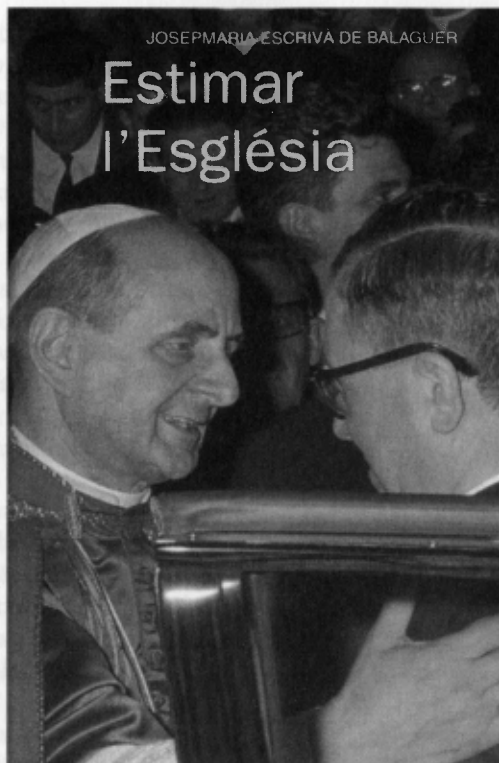
Si espigolem entre les tres homílies del llibre a què ens hem referit al començament, hi descobrim algunes expressions de sant Josepmaria que recorden, com ja s'ha dit, l'estil de les denúncies profètiques:

"Què és l'Església?, on és l'Església? Molts cristians, atordits i desorientats, no reben resposta segura a aquestes preguntes [...]"⁵.

"Una sèrie de fets i d'entrebancs semblen haver-se reunit per tal d'enfosquir el rostre nítid de l'Església".⁶

⁵ Josepmaria ESCRIVÀ DE BALAGUER, *Estimar l'Església*, Editorial Albada, Col·lecció Papers d'Espiritualitat, 14, Barcelona 2007, Homília *Lleialtat a l'Església*, pàg. 14.

⁶ Josepmaria ESCRIVÀ DE BALAGUER, *Estimar l'Església*, Editorial Albada, Col·lecció Papers d'Espiritualitat, 14, Barcelona 2007, Homília *Lleialtat a l'Església*, pàg. 14.

Estimar l'Església, Josepmaria Escrivà de Balaguer, Editorial Albada, Col·lecció Papers d'Espiritualitat, 14, Barcelona 2007. Traducció: Josep Mora i Campanins. Revisió: Ferran Blasi i Birbe.

En les tres homílies que aquí es reproduïxen, s'hi aprecia un zel amorós per evitar que es dilueixi la revelació primitiva, és a dir, per tal que no s'esmoreixi el fervor dels temps apostòlics.

"La santedat original i constitutiva de l'Església pot quedar velada [...], pot quedar encoberta als ulls humans [...] en certs moments de foscor gairebé col·lectiva"⁷.

"Tal vegada en altres èpoques les agressions [a l'Església] s'organitzaven obertament; ara, molt sovint, es tracta d'una persecució encoberta. Avui, com ahir, se segueix combatent l'Església"⁸.

"Tothora n'hi ha hagut, d'ignorància; però, en aquests moments la ignorància més brutal en matèria de fe i de moral es disfressa, a vegades, amb noms altisonants aparentment teològics"⁹.

Són crítiques valentes que sant Josepmaria, mogut per l'Esperit, no podia evitar, sentint-se instrument de Déu, encara que indigne. Els errors humans dels fidels li produïen un dolor agudíssim, tot i que sempre moderat pel goig de l'esperança cristiana¹⁰. Demanava perdó per tothom, també per ell mateix, però no callava pas, com el profeta: "Clama, ne cesses!" (Is. 58, 1). En les seves denúncies, no hi faltava mai, però, un toc d'esperança:

"Com es pot ser pessimista, si Nostre Senyor ens ha promès que serà amb nosaltres fins a la fi dels temps?"¹¹

Un moment històric complex

Per entendre adequadament aquestes tres homilies, cal que diguem encara algunes coses sobre el seu context històric, tant des del punt de vista cultural com eclesiàstic.

Els errors humans
dels fidels li
produïen un dolor
agudíssim, tot i que
sempre moderat pel
goig de l'esperança
cristiana.

⁷ Josepmaria ESCRIVÀ DE BALAGUER, *Estimar l'Església*, Editorial Albada, Col·lecció Papers d'Espiritualitat, 14, Barcelona 2007, Homília *Lleialtat a l'Església*, pàg. 21.

⁸ Josepmaria ESCRIVÀ DE BALAGUER, *Estimar l'Església*, Editorial Albada, Col·lecció Papers d'Espiritualitat, 14, Barcelona 2007, Homília *El fi sobrenatural de l'Església*, pàg. 47.

⁹ Josepmaria ESCRIVÀ DE BALAGUER, *Estimar l'Església*, Editorial Albada, Col·lecció Papers d'Espiritualitat, 14, Barcelona 2007, Homília *El fi sobrenatural de l'Església*, pàg. 67.

¹⁰ Sobre el dolor sofert per sant Josepmaria en aquests anys, vegeu Andrés VÁZQUEZ DE PRADA, *El Fundador del Opus Dei*, cit., III, pp. 591-660.

¹¹ Josepmaria ESCRIVÀ DE BALAGUER, *Estimar l'Església*, Editorial Albada, Col·lecció Papers d'Espiritualitat, 14, Barcelona 2007, Homília *El fi sobrenatural de l'Església*, pàg. 48.

Van ser anys de violenta protesta. Hi va haver, al començament, una legítima reacció contra la guerra del Vietnam (des del 1965 als EUA i amb brutals manifestacions a Alemanya, a començaments del 68). El 3 de maig de 1968 va esclatar l'agitació a la Universitat de la Sorbona. Els estudiants parisencs van envair el Barri Llatí i els carrers es van omplir de barricades i d'enfrontaments amb la policia. El dia 20 de maig, França es trobava paralitzada, fins al punt que hi escassejaven els articles de primera necessitat, la gasolina i el subministrament elèctric; i, al mateix temps, es produïa un autèntic buit al poder. A partir del dia 25, la situació es va començar a normalitzar. El 16 de juny, els estudiants van tornar a les aules. El 23 es van celebrar les eleccions, que es van resoldre amb una clara derrota de l'esquerra i el triomf dels gaullistes i els seus aliats.

Es considera que el moviment del maig del 68 va fracassar com a revolució. Però va transformar la societat francesa, va canviar pautes de comportament, va introduir nous valors, va reconèixer els drets de la dona, la liberalització dels costums, la democratització de les relacions socials i generacionals, tot incloent-hi la disminució de l'autoritarisme a l'ensenyament. La crisi de l'autoritat, no només paterna, ha estat, realment, una de les conseqüències més importants del maig del 68.

Contemporàniament al maig francès, hi va haver un seguit de fenòmens, que són prou coneguts: les revoltes de Praga i el seu posterior esclafament per part dels tancs soviètics (21 d'agost), la matança d'estudiants a la Plaza de las Tres Culturas, de Mèxic (2 d'octubre), el començament dels moviments guerrillers a bona part d'Amèrica Llatina, l'aparició de les Brigades Roges italianes i de la Fracció de l'Exèrcit Roig alemany, l'eurocomunisme (un marxisme de rostre humà, de caire sobretot cultural), els grups de cristians pel socialisme, el moviment *hippy*, la generalització del consum de drogues...

Preparada per teòrics neomarxistes de la segona Escola de Frankfurt i per neofreudians del Cercle de Viena, la revolució sexual va constituir un element característic dels anys seixanta (sexualitat polimorfa i consumisme sexual). Aquesta revolució ja s'havia posat en marxa a l'agost de 1960, quan va començar la comercialització de la píndola als EUA, cosa que va provocar una progressiva erotització de la dona. Després va venir la cadena de legalitzacions de l'avortament a diversos països europeus, que va començar a Gran Bretanya l'any 1967.

Es considera que el moviment del maig del 68 va fracassar com a revolució. Però va transformar la societat francesa.

L'Església es va trobar davant d'un greu deteriorament social, que a alguns països ja venia de lluny. A d'altres països, però, que se n'havien mantingut una mica al marge, els canvis en les idees i comportaments hi van esclatar amb molta força i van provocar una notable controvèrsia.

Els esdeveniments que acabo d'esbossar, alguns d'una gran transcendència, van afectar la vida catòlica i la societat eclesiàstica, i hi van produir una gran confusió. L'Església es va trobar davant d'un greu deteriorament social, que a alguns països ja venia de lluny. A d'altres països, però, que se n'havien mantingut una mica al marge, els canvis en les idees i comportaments hi van esclatar amb molta força i van provocar una notable controvèrsia.

El 30 de juny de 1968, Pau VI va donar a conèixer el seu magnífic *Credo del Poble de Déu*. Els subratllats d'aquest document, especialment els que es refereixen a la Santíssima Eucaristia, ens recorden els problemes del moment. El Sant Pare, potser per destacar la importància d'aquesta professió de fe, assenyalava, de bon començament, "la nostra inviolable voluntat de conservar íntegrament el dipòsit de la fe", trasmesa pels apòstols Pere i Pau. Al cap de pocs dies, el juliol de 1968, Pau VI va promulgar la seva il·luminadora encíclica *Humanae vitae*, que, tot i això, va causar una notable contestació en molts sectors. Contemporàniament, un grup de teòlegs, entre els quals s'hi comptaven els més coneguts del moment, va adreçar al Papa dues cartes una mica desafidores, tot reivindicant la llibertat de recerca i autonomia per a les tasques teològiques. El Sant Pare es va fer ressò de les peticions en un discurs a la Comissió Teològica Internacional, d'octubre de 1969, tranquil·litzant els ànims, i assenyalant, al mateix temps, el caràcter diaconal de l'ofici teològic, al servei del magisteri de l'Església. Eren uns anys, doncs, en què "es van anar succeint reivindicacions d'un pluralisme [teològic] d'heterogeneïtat i dislocació", tal com testificava, l'any 1972, Philippe Delhay, que aleshores era secretari de la CTI.

El marc eclesial

Les homilies de sant Josepmaria, que aquí comentem, pronunciades entre l'abril de 1972 i l'abril de 1973, s'emmarquen entre la segona Assemblea ordinària del Sínode dels Bisbes, sobre "El sacerdoci i la justícia", celebrada la tardor de l'any 1971, i la tercera, sobre "L'evangelització actual", que va tenir lloc la tardor de 1974¹². És innegable, al meu parer, que els temes d'aquestes tres homilies, tot i que universals, van ser

¹² Documentada crònica dels sínodes a Manuel ALCALÁ, *Historia del Sínodo de los Obispos*, BAC, Madrid 1996.

triat de cara a la temàtica de les dues assemblees sinodals. La primera homilia, titulada *Lleialtat a l'Església*, és un ric comentari de les notes de l'Església. La segona, *La finalitat sobrenatural de l'Església*, tracta els dos vessants de l'Església: carismàtica o invisible i visible o institucional. La tercera medita sobre el sacerdoci cristià i porta aquest títol: *Sacerdot per a l'eternitat*.

A finals de setembre de 1971, va començar la segona Assemblea del Sínode dels Bisbes. Durant un mes, es va debatre (a favor i en contra, amb llum i taquígrafs) sobre el celibat sacerdotal i l'ordenació de casats, el compromís polític dels eclesiàstics, el projecte de llei fonamental de l'Església, el desenvolupament polític i l'alliberament, l'eventual professió civil dels clergues, l'accés de la dona als ministeris eclesiàstics (incloent-hi el diaconat). S'hi van presentar informes molt crus sobre les secularitzacions de sacerdots i les defeccions religioses, i es va demanar la agilitació dels tràmits de les dispenses canòniques.

A la següent assemblea sinodal, del 1974, hi va haver altres temes: comunitats de base, alliberament i evangelització, inculturació, secularisme, relacions de l'Església amb les religions no cristianes. Va tenir un gran ressò en els mitjans el naufragi del document sinodal, que va provocar la divisió de l'assemblea en dues posicions irreconciliables, i el fracàs de la Comissió pontificia sobre la dona en la societat i en l'Església, que s'havia anat reunint des de l'any 1971, i que no va arribar a cap conclusió, amb una minoria femenina molesta pel fet que s'excloués la dona dels ministeris ordenats¹³.

¹³ "Celebrada gairebé al cap de deu anys de la cloenda del Vaticà II, aquesta nova Assemblea [del Sínode dels Bisbes] era, de fet, la revàlida del postconcili. A l'aula, van tornar a tenir lloc unes tensions similars a les que hi havia hagut anys enrere [...] Curiosament, aquesta assemblea, rica i accidentada, havia de provocar, al cap d'un any, l'exhortació apostòlica *Evangelii nuntiandi*

El beat Josepmaria Escrivà i Mons. Álvaro del Portillo en una audiència del 1960.

És innegable, al meu parer, que els temes d'aquestes tres homilies, tot i que universals, van ser triats de cara a la temàtica de les dues assemblees sinodals. La primera homilia, titulada *Lleialtat a l'Església*, és un ric comentari de les notes de l'Església.

Per tot el que he anat dient, encara que només sigui a vol d'ocell, ja s'entendrà que sant Josepmaria insistís en un seguit de qüestions bàsiques i fonamentals (per exemple, les notes de l'Església, amb un sucós tractament de la doctrina comuna), i que s'abstingués de proclamar les seves personals tesis eclesiològiques, que en tenia, i moltes, perquè, de fet, ell mateix era protagonista i promotor d'un canvi substancial de les nocions de secularitat cristiana, comunió eclesial, església particular i doctrina sobre els caràcters sacramentals. S'entén també que no desenvolupés les seves pròpies intuïcions ecumèniques, jell, que havia aconseguit, ja en temps de Pius XII, que la Santa Seu li aprovés el fet de rebre, a l'Obra, com a associats coooperadors, persones acatòliques i fins i tot no cristianes!

La situació era d'emergència. Era més prudent recordar les veritats pacífiques i esperar que vinguessin temps millors. Tot referint-se a l'ecumenisme, deia, per exemple: "Hem de ser ecumènics, se sent dir sovint. Entesos. Però em fa l'efecte que, darrere d'algunes iniciatives que s'autoanomenen ecumèniques, s'hi amaga un frau: perquè són activitats que no condueixen a l'amor de Crist, al cep veritable. I és per això que no donen fruit".

La qualitat teològica no demana només que les tesis siguin brillants, sinó també que siguin oportunes. Hi ha una deontologia de la tasca teològica, i no és pas lícit ni moral transgredir-la, tal com havia assenyalat Aquino, feia set segles, en un dels seus escrits. No tot allò que es pot dir, s'ha de dir... Les circumstàncies personals i les del moment hi tenen un pes decisiu. La coneguda instrucció romana sobre la vocació eclesial del teòleg, del 24 de maig de l'any 1990, ens ho recorda, a la introducció: "en la fe cristiana, coneixement i vida, veritat i existència estan lligades intrínsecament".

El lector s'enfronta, doncs, a la lectura de tres denses homilies de sant Josepmaria Escrivà: místic, profeta i home del seu temps. No puc deixar de recomanar-li que comenci pels dos treballs de Mons. Alvaro del Portillo, que s'hi publiquen com a epíleg. Són, sense cap mena de dubte, la millor introducció possible.

No puc deixar de recomanar que el lector comenci pels dos treballs de Mons. Álvaro del Portillo, que s'hi publiquen com a epíleg. Són, sense cap mena de dubte, la millor introducció possible.